

К. В. Бондаревська, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та соціально-трудо­вих відносин
Університету митної справи та фінансів
Ю. В. Супруненко, студентка Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості сучасного стану ринку праці в контексті молодіжної зайнятості. Визначено основні причини безробіття молодих спеціалістів в умовах сучасного розвитку соціально-трудо­вих відносин. Запропоновано та обґрунтовано можливі шляхи вирішення проблеми працевлаштування молоді в Україні.

Ключові слова: працевлаштування; зайнятість молоді; безробіття; ринок праці; молоді спеціалісти; роботодавці.

The purpose of research is analysis of youth employment in the Ukrainian labour market, identifying of the main problems of youth employment and ways to overcome them. The reasoning of practical recommendations as to address the issues of the subject was conducted in the research process.

The comparative analysis, economic and statistical analysis, the studying of monographic publications and articles are used for the writing of this article.

The main problems of youth employment in Ukraine, among them the imbalance of supply and demand in the labour market, i.e. the problem of disparity between labour market and educational market; the problem of effective interaction between the state, employers and young professionals, that is no effective mechanism for employment of graduates in their first job and the reluctance of employers to provide the work for beginners are identified. A number of measures to address these problems are offered.

The scientific innovation of research is substantiation of key directions of the solving of youth employment problems in conditions of increase the globalization trends in modern economy.

The research results and proposed solutions of employment problem can be used by the state to prevent youth unemployment. In the future the solution of this problem can provide the increase of living standard of young people, the strengthening of work motivation and reducing of youth migration. Key words: *employment; youth employment; unemployment; labour market; young professionals; employers.*

Key words: employment; youth employment; unemployment; labour market; young professionals; employers.

Постановка проблеми. Для молодих працівників важливим є період їх входу до трудової діяльності. Саме на цьому етапі молодь стикається з великою кількістю проблем і потребує допомоги не лише від близьких, але й від держави.

© К. В. Бондаревська, Ю. В. Супруненко, 2016

Водночас на сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин в Україні виникає ціла низка соціальних проблем, частина з яких пов'язана саме з безробіттям. До основних причин молодіжного безробіття належать проблеми якості профорієнтації, диспропорції попиту та пропозиції робочої сили, невідповідність освіти вимогам потенційних роботодавців, а також відсутність налагодженої системи взаємодії навчальних закладів, підприємств і держави. Однак слід зважати на те, що молодь має свої переваги відносно інших вікових груп працездатного населення. У молоді більш тривалий період майбутньої працездатності, високий загальноосвітній рівень та кращі показники фізичного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою питань зайнятості та працевлаштування молоді займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед яких: Д. Л. Богиня, О. А. Грیشнова, Е. М. Лібанова, М. С. Мутяк, А. М. Колот, В. О. Покришук, Г. О. Радіонова; Л. П. Арзамасцева, І. Є. Карякіна, Г. Е. Єгіазарян, А. М. Клемешев, С. С. Львов та ін. Зокрема, зайнятість молоді на регіональних ринках праці досліджували О. В. Абашина, О. В. Ягірська; зайнятість молоді в аграрній сфері – О. С. Лаврук; проблеми молодіжного ринку праці в Україні розглядали учені А. І. Уланчук, В. В. Онікієнко, Л. Г. Ткаченко; методологію та перспективи розвитку молодіжного сегмента ринку праці – Т. Заяц та В. Кравченко. Проте сучасні умови та посилений вплив світової кризи на ринок праці вимагають постійного моніторингу ситуації у сфері молодіжної зайнятості.

Мета статті – вивчення проблем зайнятості та працевлаштування молоді, її місця на ринку праці України, а також обґрунтування практичних рекомендацій щодо вирішення проблемних питань у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах стрімко зростає проблема безробіття серед молоді, що пов'язано зі змінами у становленні ринкової економіки країни.

Безробіття являє собою соціально-економічну ситуацію в суспільстві, за якої частина активних працездатних громадян не може знайти роботу, яку вони здатні виконувати, що обумовлено переважанням пропозиції праці над попитом на неї. Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором трудової дисципліни й активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним злом, соціально-економічні втрати від якого настільки значні, що в всьому світі докладається багато зусиль до його мінімізації. Однак жодній країні не вдається його ліквідувати повною мірою [1].

Відповідно до Закону України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, молодь – це громадяни віком від 14 до 35 років. Як специфічна соціально-демографічна група молодь характеризується не лише віковими межами, але й місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, особливостями професійного становлення і розвитку [2].

Свою чергою молодь становить значну частину загальнонаціонального ринку праці і є суттєвим резервом підвищення продуктивності та конкурентоспроможності праці.

Причини безробіття молоді мають специфічний характер і різняться за віковими групами. При цьому основні проблемні аспекти такі:

- неможливість знайти роботу після закінчення навчання;
- підготовка до складання іспитів для вступу у ВНЗ, очікування результатів;

-
- студентам не завжди вдається поєднувати навчання та роботу;
 - зайнятість домашнім господарством, що пов'язано з формуванням сім'ї;
 - звільнення з попереднього місця роботи за власним бажанням, найчастіше через незадовільний рівень оплати праці;
 - звільнення за власним бажанням (особливо це явище стосується осіб, які впевнені в можливості знайти для себе іншу кращу роботу);
 - жінки частіше підпадають під скорочення штатів і почуваються на ринку праці менш упевненими, ніж чоловіки, до того ж їм буває складніше влаштуватися на роботу;
 - особливості ринку праці сільських територій (обмеженість сільського ринку праці як за кількісними (кількість робочих місць), так і за якісними характеристиками (вибір різновиду діяльності, заняття тощо) [3].

З метою забезпечення соціально-економічного розвитку країни, підвищення рівня життя населення необхідно створювати надійну систему підготовки молодих кадрів, яка б відповідала потребам ринку праці. На сучасному етапі можемо спостерігати, що випускники як ВНЗ, так і професійно-технічних закладів не можуть знайти роботу, тому що їх професії не затребувані або рівень кваліфікації не відповідає вимогам роботодавця.

За характером впливу причини безробіття молоді на ринку праці можна поділити на два типи:

- об'єктивна неактивність – різновиди діяльності, об'єктивно пов'язані з процесом відтворення трудових ресурсів населення: навчання, виконання сімейних і домашніх обов'язків, інвалідність. Ці причини існують незалежно від рівня соціально-економічного розвитку та стану ринку праці країни чи регіону;

- вимушена неактивність – характеризує неявне безробіття, коли люди, які хочуть і можуть займатися економічною діяльністю, не шукають собі роботу, оскільки не вважають можливим або втратили надію знайти для себе роботу. Неактивність цих молодих людей є безпосереднім наслідком незбалансованості пропозиції та попиту на ринку праці і свідчить про наявність дефіциту робочих місць певної категорії [4].

Головна причина молодіжного безробіття – недостатня кваліфікація молодих спеціалістів. На жаль, навчальні заклади і роботодавці ще не стали повноцінними партнерами щодо вирішення питань якісної підготовки кваліфікованих кадрів.

Протягом багатьох років конкурентоспроможність трудового потенціалу в Україні забезпечувалася насамперед дешевою робочою силою, що є великою помилкою. Аналіз стану ринку праці економічно розвинутих країн показує, що тут акцентується увага на кваліфікованій робочій силі. При цьому для трудової адаптації молоді держава зосереджує увагу на двох напрямках. По-перше, це сприяння працевлаштуванню молоді; по-друге, підтримка і підвищення економічної активності, зайнятості молоді та молодіжного підприємництва.

Зокрема, Німеччина має найнижчий рівень безробіття серед молоді, а саме 8 %, у той час як у середньому по ЄС цей показник перевищує 22 %. У 2014 р. в Німеччині близько 330 тис. осіб у віковій категорії між 15 і 24 роками не мали роботи (вони становлять 7,7 %). Для порівняння: в середньому по ЄС ця частка становить 22,2 %. Найвищі показники молодіжного безробіття в Іспанії (53,2 %) та у

Греції (52,4 %). Представлені дані отримані завдяки загальноєвропейському дослідженню, проведеному за єдиними стандартами Міжнародної агенції праці (ILO). До кількості безробітних враховували юнаків і дівчат, які впродовж чотирьох тижнів перед опитуванням не мали роботи, однак шукали її.

Як зазначає інформагенція AFP, у 2013 р. частка безробітної молоді в Німеччині була меншою – 6,4 %. Однак тоді за показниками найменшого безробіття серед молоді Німеччину випереджали Нідерланди (5 %), Данія (5,8 %), а також Люксембург (3,8 %).

В Україні, за даними Державної служби статистики, у 2014 р. безробіття серед молоді становило 19,6 % [5].

Законодавством України передбачаються широкі правові гарантії, що стосуються зайнятості та працевлаштування молодих спеціалістів, декларується підтримка підприємницької діяльності молоді та її самозайнятість. Але, на жаль, наявність нових правових передумов ще не забезпечує їх виконання. Недосконалий механізм реалізації таких державних гарантій призводить до їх невиконання. Такими недоліками є:

- недостатня зацікавленість роботодавців у забезпеченні молодих фахівців робочими місцями;

- законодавство більше спрямовано на захист безробітних, коли увагу треба звернути саме на гарантії зайнятості через створення відповідних умов для забезпечення їх робочими місцями.

Виходячи з вищезазначеного, зрозуміло, що проблема соціального захисту молоді на ринку праці має розв'язуватися та регулюватися саме через державні правові заходи.

Згідно з аналізом статистичних даних щодо рівня безробіття молоді за віковими групами, можна зробити висновок про поступове збільшення рівня безробіття у кожній віковій групі (рис. 1).

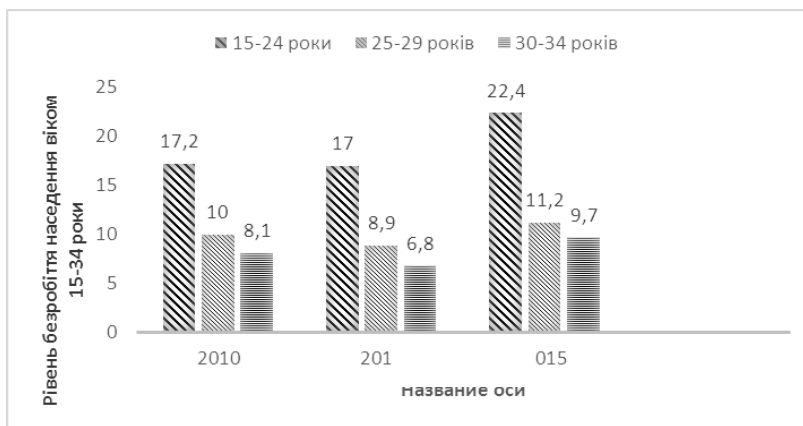

Рис. 1. Рівень безробіття молоді віком 15–34 роки (у % до економічно активного населення відповідної вікової групи)

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України [6].

Якщо звернути увагу на вікову групу 15–14 років, бачимо, що з 2010 до 2013 рр. ситуація незначно змінилась у кращу сторону – рівень безробіття знизився на 0,2 %, але потім спостерігаємо значне погіршення аналізованого показника до 22,4 % у 2015 р.

Схожа ситуація наявна і серед молоді інших вікових груп:

– 25–29 років: з 2010 до 2013 рр. рівень безробіття знижується (на 1,1 в. п.), а потім у 2015 р. показник зростає (на 2,3 в. п.);

– 30–34 роки: значне зменшення числа безробітних з 8,1 % у 2010 р. до 6,8 % у 2013 р. та збільшення його до 9,7 % у 2015 р.

За даними Державної служби статистики України, у I кварталі 2015 р. рівень зайнятості серед осіб віком 25–29 років становив 71,1 % та був вищим, ніж у середньому серед усіх вікових груп (56,0 %), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив лише 27,9 %. Низький рівень зайнятості таких осіб обумовлений тим, що молодь у цьому віці навчається й не має стійких конкурентних переваг на ринку праці. Рівень безробіття серед молоді віком 25–29 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці (далі – МОП), у I кварталі 2015 р. становив 12,2 %, а серед осіб віком 15–24 роки – 22,8 %, що удвічі вище, ніж серед усіх інших вікових груп [6].

Міністерством молоді і спорту України опубліковано дані опитування 2015 р. щодо рівня працевлаштування молоді в Україні [7].

Відповідаючи на запитання про працевлаштування, 48 % опитуваних з числа молоді України відповіли, що мають постійну роботу; 12 % – тимчасову роботу і 21 % навчаються. Не працюють 9 %, але вони активно шукають роботу (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання “Скажіть, будь ласка, чи працюєте Ви зараз?” (серед 2852 респондентів)

Джерело: побудовано авторами за даними опитування молоді у 2015 р. [7].

Із числа тих, хто тимчасово не працює, але активно шукає роботу, 34 % шукають роботу впродовж 1–3 місяців, ще 20 % – упродовж 4–6 місяців, а 6 % шукає роботу впродовж 2 років і довше (рис. 3).

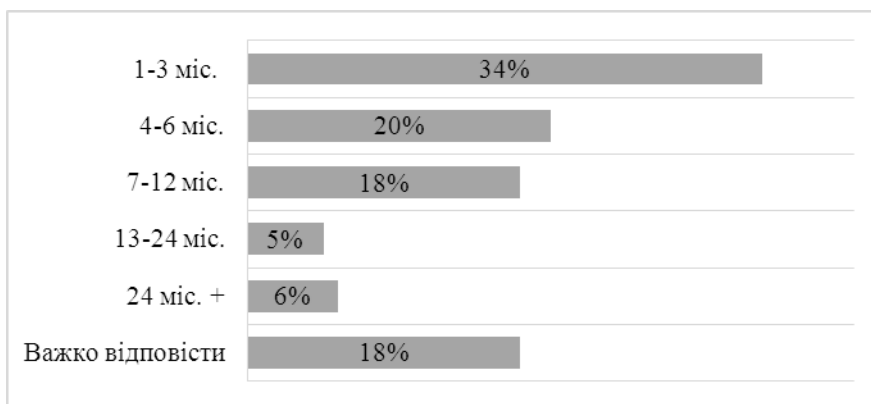

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання “Скільки місяців Ви не працюєте ?” (серед респондентів, які не працюють, але активно шукають роботу – 260 осіб)

Джерело: побудовано авторами за даними опитування молоді у 2015 р. [7].

Крім того, 18 % респондентів були звільнені з попереднього місця роботи внаслідок скорочення штату та 20 % – тільки нещодавно закінчили навчання (рис. 4).

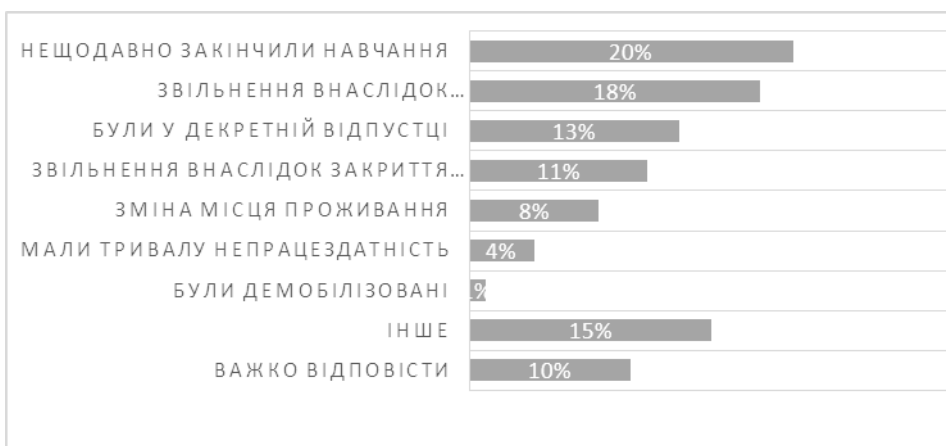

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання “Чому Ви зараз не працюєте?” (Серед респондентів, які не працюють, але активно шукають роботу – 260 осіб)

Джерело: побудовано авторами за даними опитування молоді у 2015 р. [7].

Ті, хто активно шукає роботу, зазначили, що серед труднощів, які найчастіше у них виникають, це – пропозиції з низькою заробітною платою. На це вказали 63 % опитаних, ще 40 % вказали на повну відсутність вакансій (рис. 5).

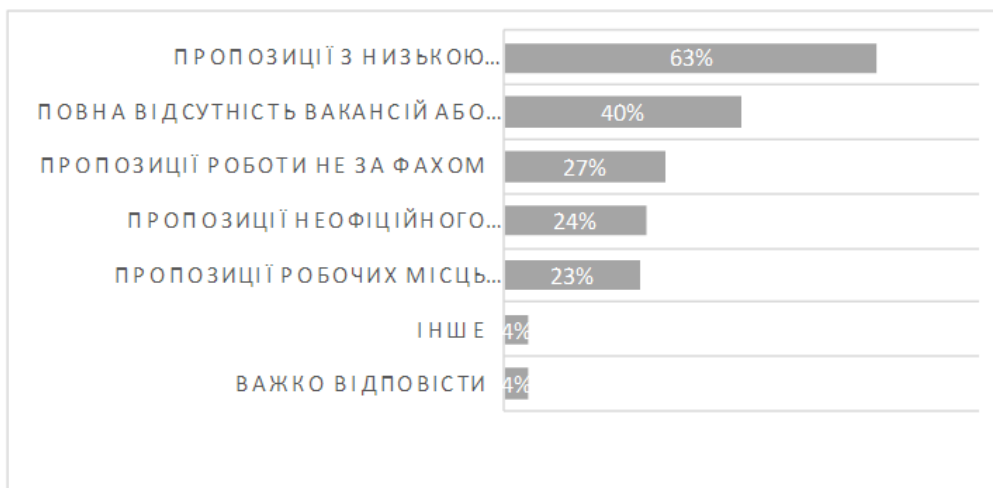

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання
“З якими труднощами Ви стикаєтесь під час пошуку роботи?”
(Серед респондентів, які не працюють, але активно шукають роботу – 260 осіб)

Джерело: побудовано авторами за даними опитування молоді у 2015 р. [7].

Таким чином, за результатами аналізу ринку праці можемо констатувати, що становище молодих спеціалістів в Україні складне і потребує термінових заходів для стабілізації наявної ситуації.

На нашу думку, на сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин ефективним напрямом розв’язання проблеми працевлаштування молоді може стати економічне стимулювання підприємств за допомогою запровадження механізму мотивування роботодавців щодо прийому на роботу випускників ВНЗ.

Одним із перспективних шляхів налагодження активної політики молодіжної зайнятості може стати сприяння розвитку їх підприємницької діяльності. За цим напрямом можливе вдосконалення інституційної та інформаційної підтримки молодіжного підприємництва, покращання освітнього рівня та соціально-психологічної підтримки молоді, яка прагне відкрити власну справу. Також можливе надання пільг і створення кредитної спілки для молодих підприємців.

Крім того, можна зазначити такі шляхи розв’язання даної проблеми:

- забезпечення молодих спеціалістів першим робочим місцем;
- удосконалення структури професійного навчання;

-
- гарантування фінансового забезпечення державних програм зайнятості молоді;
 - удосконалення системи перепідготовки і перекваліфікації кадрів;
 - налагодження системи безперервної освіти;
 - підвищення ефективності роботи служби зайнятості;
 - узгодженість у роботі з комерційними структурами.

У розвинутих країнах Європи головним завданням молодіжної політики стало створення умов для безпроблемного переходу молоді до самостійного дорослого життя. Тобто молодіжна політика європейських країн орієнтується на підтримку самостійності та ініціативності молоді. Наприклад, у Німеччині молодіжна політика реалізується не тільки державними, але й недержавними об'єднаннями в рамках партнерської співпраці.

Завдання щодо роботи з молоддю та соціальної роботи виділяються в окремому розділі “Закону про допомогу дітям та молоді”. Тим самим підкреслюється її особлива значущість.

До основних завдань роботи з молоддю відноситься:

- позашкільна освіта молоді;
- санітарно-гігієнічне, культурне, природниче, наукове і технічне навчання;
- робота з молоддю у сфері професії, школи і сім'ї;
- робота з молоддю в спорті, грі та спілкуванні;
- міжнародна робота з молоддю;
- відпочинок дітей і молоді тощо [8].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз факторів забезпечення молодіжної зайнятості дозволяє зробити висновок, що молодь України має велику кількість конкурентних переваг. Це, зокрема, достатній рівень освіти і кваліфікації; розвинене почуття справедливості та навички колективної праці; схильність до самореалізації особистості в інтересах колективу; наявність міцного наукового потенціалу й унікальних передових технологій.

Однак, аналізуючи стан ринку праці та причини молодіжного безробіття, слід звернути увагу на те, що становище молоді на ринку праці України залишається дуже складним і потребує термінових заходів для стабілізації ситуації, яка склалась. Передусім це здійснення всебічного аналізу використання праці молоді, відповідності пропозиції її робочої сили потребам регіонів і країни в цілому, управління процесами розподілу молодих кадрів, а також забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу молодого покоління. У молоді повинні бути права й гарантії на освіту. Держава має дбати про збереження і подальше становлення молодих спеціалістів високої кваліфікації для різних галузей економіки; про соціальний захист та адаптацію до умов економічного ризику непрацюючої молоді; про зменшення масштабів пропозиції молодих кадрів на ринку праці шляхом застосування гнучких форм зайнятості, заохочення її до самозайнятості, збільшення чисельності молоді, яка навчається; про розвиток інформаційних систем.

Євроінтеграційний курс України сприяє використанню нормативно-правових заходів державного регулювання молодіжного ринку праці з урахуванням нових

стратегічних орієнтирів країн Європейського Союзу. В умовах неефективності сучасних адміністративно-організаційних методів надзвичайно актуалізується саме напрям державного регулювання молодіжного ринку праці в Україні в контексті сприяння створенню і розвитку гнучкого ринку праці та нестандартних форм зайнятості молоді. Серед економічних методів державного регулювання в Україні найчастіше застосовується допомога внаслідок безробіття, але майже не запроваджуються економічні санкції до роботодавців з приводу порушення законодавства, за малими є інвестиції в молодіжний потенціал країни [9].

Таким чином, перспективи подальших розвідок вбачаються у дослідженні сучасних тенденцій державного регулювання зайнятості молоді на регіональному рівні в умовах децентралізації.

Список використаних джерел:

1. Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004–2008 роки [Електронний ресурс] // Голос України. – Режим доступу : https://www.uk.wikisource.org/wiki/Загальнодержавна_програма_підтримки_молоді_на_2004-2008_роки
2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-12. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>
3. Заяць Т. Молодіжний сегмент ринку праці України: методологічні та методичні засади оцінки інтегрованості в національний ринок праці / Т. Заяць, В. Кравченко // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 3. – С. 3–9.
4. Онікієнко В. В. Молодіжний ринок праці України: проблеми та шляхи вирішення / В. В. Онікієнко, Л. Г. Ткаченко. – К., 2003. – 160 с.
5. Рівень безробіття молоді в Німеччині найнижчий серед країн ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/рівень-безробіття-молоді-в-німеччині-найнижчий-серед-країн-єс/a-18640250>
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Молодь України – 2015 [Електронний ресурс] / Міністерство молоді і спорту України. – Режим доступу : https://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf
8. Молодіжне безробіття в Євросоюзі та європейський досвід реалізації молодіжної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uar.in.ua/download/all/2014/UAP%232_2014.pdf
9. Напрями державного регулювання молодіжного ринку праці в Україні: проблеми та зміни в методах здійснення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-2/doc/2/201.pdf>